

מפני כח הקיבול אשר לאדם ידיעה סותרת ידיעה והרגשה הרגשה וצורך ציור, אבל באמת ידיעה מחזקת ידיעה והרגשה מחיה הרגשה וצורך משלים ציור. וכל מה שמתעלה האדם כליו מתרחבים עד שמוצא בעצמו את החוכן הגדול של השלום הפנימי, והמאמץ של הידיעות ההרגשות והציורים השונים זה עם זה.

והדבר הולך ומתרחב עד שבא לעומק עמקים, למקום ששם הסתירה חריפה ועזה מאד. עד כדי קצף איתן של קודש. ומרוב הדעת הפנימית, המתרחבת ומתפשטת בכל קומתו הרוחנית של האדם. נעשה שלום חודר נוקב ויורד עד התהום ותהום ככלי.

הדרך שעולים עד לידי מעלה עליונה זו היא מתחילים בעת אשר האדם עומד במצבו הנמוך של פגיעת הסתירות, שגם אז ישנם שני דרכים, שהם זה למעלה מזה. יש אשר ידיעה סותרת ידיעה, שוללת אותה לגמרי, עד אשר הידיעה הסתורה מכחה של הידיעה הנקבית נחשבת כאילו אינה בפציאות, וכאילו כל ענינה הוא ריק ותוהו. ויש אשר על ידי סתירתה של הידיעה האחת את השניה מתמצות תמציות של הידיעה הסתורה ונכנסות בתוך הידיעה הנקבית האוהבת. ואז אצ"פ שניצד הכלי נראה שהאדם שולל וסותר את הידיעה המנוגדת. באמת מצד האור הפנימי הרי הוא בונה אותה ומקנה אותה לעצמו. וכן הדברים הולכים בהרגשות וציורים. עד שעל ידי עומק השאיבה התמציתית, שהידיעה הקנייה שואבת מהידיעות המנוגדות הנרחות. מתרחבת הדעה בכללה, ובא המצב לידי הרום היותר גדול שהוא עומק השלום בשכלולו, עד שכל הידיעות ההרגשות והציורים עומדים בצורה אורגנית וחטיבה משוכללה. שכל חלק משלים את החלק השני ואין פרץ ואין צוטה ברחובותיהם.

אשרי העם שככה לו אשרי העם שר' אלהיו. אשרי העם הירדע להכיר את אדון העולם. מלך שהשלום שלו. ומרוב עונג אהבה שר הוא את שיר ידידות אהבה בתענוגים. שיר השירים אשר לשלמה.

היריאה ק"ל
 אכ"א - כ"א
 ח"א - ח"א

עִרְךָ מִתְחַמֵּת הַדְּעוּת

ישנן דעות כאלה, שהן מוכרחות לפי טבע האדם לגרום בהתפשטותן תולדות מויקות. אף על פי שהן בעצמן מועילות ואמתיות הן. ונצטר לזה בטבע רוח האדם ללחום את קיומו, ולנגד לדעות הללו, כדי שלא יזוק בענפייתן המתפשטים.

והמלחמה הולכת ומתארכת, עד שיסיג לו האדם גבורה יותר עליונה ממקורו הרוחני, ואז מרגיש הוא שעמדתו לא תפחד כלל מההתפשטות של הדעות הללו שגלחם נגדן. והכח ההוא בעצמו שמחזק את רוחו ניתן לו על ידי המלחמה עצמה. ועל כן הוא יודע לחוקר מאד את ערכה של המלחמה. וידע כמה אומלל היה אם לא היה נלחם נגד ההתפשטות המויקה לו אז. ואח"כ בא בתוכן חיים של גבורה ומקבל את הדעות שגלחם נגד התפשטותן.

אבל כשם שהאדם נתעלה כך נתעלו גם כן המושגים הרוחניים שלו, ואותן הדעות עצמן, אצ"פ שראות כאילו הן הן הדעות שגלחם בהן. באמת אין הדבר כן. ורק לפי המבטאים החיצוניים הן דומות אלו לאלו, אבל מצד ערכן הפנימי, מובדלות הן זו מזו. כהבדל שבין קודש לחול, ובין אור לחושך.

ומה שהרחיק או מוצא הוא שהרחיק בצדק, ומה שמקרב אותו הדעות אחר שנתעלו בצדק הוא מקרבן, ודוקא הדעות הדחוייות שחוזרות ונראות בהן אנו מוצאים טל חיים, איתן וקדוש מאד.

אשרי העם שככה לו
 אשרי העם שר' אלהיו
 אשרי העם הירדע להכיר את אדון העולם
 מלך שהשלום שלו

ה'תש"ג

ה'תש"ג

ה'תש"ג

כשהרבה השעוריה הרחנית במערב אירופא להפיל הללים, לקצץ את נטיותינו הטובות על פי נוסח אשכנז במערה⁶⁸ של הציביליזציה, ושיווי הזכויות שחת כנפיה, אהר נפילות רבות ונוראות, התאוששו טובים וישרי לב, צדיקים וגדולים בתורה, לרכוש להם את הקולטור הזמני ולהתאימו להי היהדות כפי האפיקורה. הצילו אמנם רק מעט מהרבה, אבל הם היו צריכים להתלבש בגברים האוליים, למוד מרתם של ישראל בקו אשכנזי, על-כן רק להתחיל להם טובה על אותו החיל אשר עשו אנחנו צריכים, ואין לנו להתפלא כלל, על מזוט ההצלחה שבתנועתם בפנים ירועים.

אנחנו אמנם, הלא נשתנו עלינו הזמנים, לא בפילוסופיה אשכנזית אנחנו צריכים לבוא, כייאם בחפץ חיים עבריים, שמקורו האמיתי הוא מקור מים חיים של תורת ד' אשר עמנו. ומה נח הוא לסגול ולשעברו לתורה ולתעודה⁶⁹, אם רק לא נקשה עורף, להיות דוקא עבדי עבריים מכוונים⁷⁰, לדעינות של הפקר ושל חוץ, רק מפני שכך היא המדה, אצל איזה כחה בין אומות העולם.

הבו אחים, נחל להכיר, כשם שאנו מכירים את חולשתנו עניינו ומודרנו, ג"כ את חילנו וגבורתנו, את עשרנו הרחני שיביאנו להרים קרן, להחיות רוח בנינו בקרבנו.

68 במערה - בגלי המפחית, עיני ישיעיהו י"ג.

69 מכוונים - משועבדים. עיני בראשית-רבה י"ד י"ב.

70 כתובות ע"א :

מ/ק 937 - ק/ק א

תקצד. להשוות סיפור מעשה בראשית עם התקירות האחרונות הוא דבר נכבד. אין מעצור לפרש פרשת אלה תולדות השמים והארץ, שהיא מקפלת בקרבה עולמים של שנות מיליונים, עד שבא אדם לידי קצת הכרה שהוא נבדל כבר מכל בעלי החיים, ועל ידי איזה הזיון נרכה לו שצריך הוא לקבע חיי משפחה בקביעות ואצילות רוח, על ידי יחוד אשה שתתקשר אליו יותר מאביו ואמו, בעלי המישפחה הטבעיים. התרדמה תוכל להיות חיונית, וגם היא תקפל איו תקופה, עד בישול הרעיון של עצם מעצמי ובשר מבשרי. והודיע הכתוב שקדושת המשפחה קדמה להבושה הנימוסית בזמן, וכן במעלה, שאחר ההתעוררות מהתרדמה החלט דבר זאת הפעם, ומכל מקום היו שניהם ערומים ולא יתבוששו. ולמדנו שלא רק עבירה נמוסית היא פרצת העריות, שפורצים בה כשאין רואה, ועין נואף שמדה נשף, אלא דבר עמוק, מוטבע בשורש נשמתו של אדם, שחוטאו חומס נפשו, והפורש מהם נקרא קדוש בעצם.

וכן כשבאה האשורולוגיא לעולם, ונקפה את הלכות, בדמויותם שמצאה, לפי השערותיה הפורחות-באוויר, בין תורתנו הקדושה לדרבנים שבכתבי-היתדות בדעות במוסר ובמעשים. האם הנקיפה הזאת יש לה מוסר שכלי אמילו במעט, וכי אין זה דבר מפורסם שהיה בין הראשונים יודעי דעת אלהים, נביאים, וגדולי הרוח, מתושלת, חנוך, שם ועבר וכיו"ב, וכי אפשר הוא שלא פעלו כלום על בני דורם אף-על-פי שלא הוכרה פעולתם כפעולתו הגדולה של „איתן האורח"י⁷¹ אברהם אבינו ע"ה, ואין אפשר שלא יקנה שום רושם כלל בדורותם מהשפעתותיהם, והלא הם מוכרחים להיות דומים לעניני תורה. ובעניני דימוי המעשים הלא כבר מימות הרמב"ם, ולפניו בדברי חז"ל, מפורסם הרבר שהנבואה מתנהגת עם טבעו של אדם, כי טבעו ונטייתו היא צריכה להתעלות עפ"י ההדרכה האלהית, ש"לא נתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריחות"⁷². ע"כ כל הדברים שמצד החנוך שקודם למתן תורה מצאו מקום באומה ובעולם, אם רק היה להם יסוד מוסרי, והיה אפשר להעלותם למעלה מוסרית נצחית ומתפתחת, והשאייתם התורה האלהית. ובהשקפה יותר בהירה הוא היסוד הנאמן להכרה התרבותית הטובה הנמצאת בעמק טבע האדם, באופן ש„זה ספר תולדות אדם"⁷³ הוא כלל כל התורה כולה, ושהוא עוד כלל יותר גדול מהכלל של „ואהבת לרעך כמוך"⁷⁴ שכרברי רבי עקיבא⁷⁵. דברים כאלה וכיוצא באלה ראוים הם לעלות על לב כל מבין דבר, בהשקפה הראשונה, ולא היה מקום כלל למציאות הכפירה השלטת שחתפסט בעולם, ושתתחזק ע"י המאורעות הללו. אנצם היא באה בטענות מוסריות מצד הנהגה בלתי-נאותה שראתה באיזה מבעלי תורה ואמונה, שחוללו לדעתם של אלה הטוענים של הכפירה רפיון ידים וכשלון רוח בכלל האומה, ויבקשו למסרתם סמוכות מרעיות של תורה. וריבים מאד הם שאינם יכולים בעצמם להבין את הסבה הפסיכית האמיתית, ודמביאחם ליידיה זו של מאסה של תורה, „שכרו ולא יין נעו ולא שפר"⁷⁶, „שגו בראיה פקו פליליה"⁷⁷. אנצם הגרם היסודי לכל המהומה, וצמחיאה רעה לעולם בדעות יעות, הוא חטא חלול השם, ולעומתו גדול הוא כח של קודש שם שמים היוצא מ„תלמיד-חכם שמשאו ומתנו בשוק נאה ודבורו בנחת עם הבריות שעליו כתוב אומר : ואמר אלי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר"⁷⁸.

כי רק ההנהגה הטובה המוסרית במעשים טובים ובמדות טובות, היוצאת מבעלי תורה צדיקים ויראי ד', היא הערובה ביותר נמונה לסלק את היסוד המוטעה של הכפירה המוסרית. וכשהיא מסתלקת מתגלה הרפיון של הכפירה המדעית, ועול הברזל הדמיוני, של השלילה, המחליש בחם של ישראל, נשבר מאליו, וממלא תורת האורה האלהית להאיר בנפשות, והכחות הלאומיים הולכים ומתאחדים, וברכת החיים והשלום מתקרב לבא על ישראל.

הרב יואל קל-נין - הלכות (ט') - שני ימי הקדש

נציג תחילה את לשון מצוות השבת בשני הספרים

דברים

שמות

שמור את יום השבת לקדשו,
כאשר צוך ה' אלהיך

ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך
ויום השביעי שבת לה' אלהיך.

לא תעשה כל מלאכה
אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך,
ושורך וחמרך וכל בהמתך,
וגרך אשר בשעריך.

למען ינוח ענדך ואמתך כמוך.

וזכרת, כי עבד היית בארץ מצרים,
ויצאך ה' אלהיך משם,
ביד חזקה ובזרע נטויה.
על כן צוך ה' אלהיך לעשות
את יום השבת.

זכור את יום השבת לקדשו.

ששת ימים תעבד, ועשית כל מלאכתך
ויום השביעי שבת לה' אלהיך.

לא תעשה כל מלאכה
אתה ובנך ובתך,
עבדך ואמתך ובהמתך,
וגרך אשר בשעריך.

כי ששת ימים עשה ה' את השמים
ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם
וינוח ביום השביעי
על כן - ברך ה' את יום השבת ויקדשהו.

ההנמקה לשבת שבספר שמות מעמידה את ה' כבורא העולם, ואת זוכרי השבת ומקדשיה - כעומדים לפני ה', כעמוד אדם נברא מול בורא העולם ובוראו⁶. השבת היא עדות על מעשה בראשית, והיא מבטאת את ביטול רצונותיו, צרכיו ושאיפותיו של האדם מפני רצונו המוחלט של הבורא, המתגלה בעצם הבריאה ובמתכונת הזמן השבועית. הבריאה - יש מאין - אין בה שום אילוץ, היא אינה תוצאה של תופעה או אירוע, כוח או חוק - היא עצמה האירוע והחוק. גם השבת היא מסגרת זמן שרירותית, שאינה תוצאה של שום תופעה טבע, ולא של זמן טבעי, כוח או אירוע. רצונו המוחלט של הבורא הוא לשבות ביום השביעי, כפי שרצה ליצור ולעשות ששת ימים. האדם שומר השבת מעיד בכך על ידיעת מגבלותיו כנברא, ועל הכרתו באלוהים וברצונו כבורא העולם⁷. זוהי תפישה דתית, שהתגלתה בישראל במיוחד, אף על פי שאיננה מוגבלת לישראל בלבד, וביסודה יכולה היא להתגלות גם כדת טבעית - אוניברסלית, אשר מאמינה באלוהים בורא העולם והאדם, כדברי ריה"ל⁸, וכפי שאמנם התגלתה בדתות שיצאו מישראל (בעיוותים ידועים).

6 ראה להלן הערה 7.

7 שבת. קיט. ע"ב. "וכל המתפלל בערב שבת ואומר 'ויכלו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף לקדוש ברוד הוא במעשה בראשית'".

8 כוזרי, מאמר א', יא-יג.

י"אמר לו החבר. אני מאמין באלוהי אברהם יצחק ויעקב אשר הוציא את בני ישראל באותות ובמופתים...

ההנמקה שבספר דברים מעמידה את ה' כגואל ישראל וכמושיעו, כמוציא את ישראל מצרים לחירות עולם. שומרי השבת ומקדשיה עומדים לפני ה', כעמודי ישראל בן-חורין מול אדון העולם ומנהיגו, שובר עול העבדות לפרעוני הדיקטטורה האנושית, לאותם מלכי בשר-ודם השמים עצמם אדוני עולם ביומרת גאוותם (האלילית)". השבת היא עדות על יציאת מצרים ועל החירות בכלל. היא לפיד החירות של ישראל הנגאל (ושל כל נגאל), שאחר-כך יוכל לעמוד לפני ה' אלוהי ישראל כעם בן חורין, ולקבל עליו תורה ומצוות.

איסורי מלאכה בשבת הם עדות לחירות ולשוויון האנושי, שנוצרו בעת הגאולה משעבוד מצרים. אסור לו לאדם לשעבד את עצמו⁹, את בני-ביתו, את פועליו ועבדיו ואת הגר אשר בשער; ואפילו שורו וחמורו¹⁰ וכל בהמתו זכאים למנוחה. שומר השבת בישראל מעיד בכך על הכרת מגבלותיו כאיש בן חורין, שאסור לו לשעבד את עצמו או את אחרים. זוהי תפישה חברתית-מוסרית מיוחדת. לעם ישראל יש מחויבות מיוחדת לשמירת השבת, בהיותו משועבד ונגאל יותר מכל עם אחר בהיסטוריה. מצוות השבת היא עמוד מרכזי של התורה שניתנה לישראל, ואשר ערכיה ורעיונותיה יוצאים לעולם כולו מכוחם של ישראל.

האם שתי תפישות אלה יכולות להישמע בדיבור אחד? גם כאשר כל אחת מהן היא הנמקה מוחלטת: "על כן ברך ה'" / "על כן צַןָה ה'!"

הרמב"ם מציג במורה נבוכים את השאלה ונותן לה תשובה רציונלית (ח"ב פל"א).

"וכבר באו בזאת המצווה שתי עילות מתחלפות, מפני שהם – לשני עלולים מתחלפים וזה שהוא אמר בעילת הגדל השבת בעשרת הדיברות הראשונים, אמר; 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ....', ואמר במשנה תורה: 'וזכרת כי עבד היית במצרים. על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת'. וזה – אמת! כי העלול במאמר הראשון הוא כיבוד היום והגדילו, כמו שאמר: 'על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו' – זהו העלול הנמשך לעילת 'כי ששת ימים...'.¹¹

אמר הכוזרי: "...וכי לא היה לך לאמר, אתה היהודי, כי מאמין אתה בבורא העולם ומסדרו ומנהיגו. הוא אשר בראך, והוא המטריפך לחם חוקך, וכדומה מן התארים האלוהיים. בהם יאמין כל נעל דת ובגללם שואף הוא אל האמת ואל הצדק, נרצות להידמות לבורא בחכמתו ובצדקו?
אמר החבר: מה שאתה אומר נכון הוא בנוגע לדת המיוסדת על ההיגיון, ומכוונת להנהגת מדינה, דת הנובעת אמנם מן העיון אך נופלים בה ספקות רבים...". (הכוונה, כנראה, גם לנצרות ולאיסלם, אך בעיקר לדת הפילוסופים).

9. קרא ישעיה, פרק ב', פרק י', פרק י"ג ועוד.

10. ההבדל הבולט בין תפישת החירות הנקראית לבין זו המודרנית נובע מכך, שבתפישה המודרנית נובעת החירות מן האדם עצמו, מזכויותיו וממעמדו הטבעי, ועל כן נותר לו לשעבד את עצמו אבל לא את זולתו לעומת זה, החירות בנקרא נובעת מן החירות שה' העניק לישראל ביציאת מצרים, והיא זכות, חיובה וייעוד גם יחד לפיכך, ברור שאדם בן חורין – אסור לו לשעבד גם את עצמו, מפני שזה סותר את יסוד החירות. על כן "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד ובתורה" (אבות, ו' ב), וכן "אל תיקרי 'קרתי' [על הלוחות] אלא 'חירות' (עירובין, נד, ע"א; וראה רש"י שם), וכן "עבד ה' הוא לנד חפשי" (שירי הקודש לריה"ל, מהדורת ירדן, ד', שצט, עמ' 1173).

11. אלה בהנחת השדה המובהקות, ובדברים הן מודגשות כפרט בכני עצמו, נוסף ליכל בהמתך.

מאן: ארץ הארץ - פירק ארץ
 (כ"ז, א"א, כ"ז) - פ"ט (55) ארץ

4 הרב ברויאר מתעלם מן הקשר הספרותי הברור בין ההתגלות בשם ה', לבין הגוי בשם א-להים.
 5 הרב ברויאר מתעלם ממבנים ספרותיים. עיקר הפרשה (פסוקי י"ט) מסודר במבנה ביאטטי ברור ומחודק: בפסוק טז מקיץ יעקב ומגיד להתגלות (ג-טו); בפסוק יז הוא מתמלא יראה לחלום הסולם שראשו "שער השמים" (יב); פסוק יח חוזר אל האבן אשר שם מראשיתיה (יא) ופסוק יט משלים את קריאת שם המקום בהקבלה לשמות המקומות שביציאתו (י).

הוספת העוד: (ה רג אר אר) - פ"ט (55)

בפרשת חלום יעקב נחשפת גם דרך אחרת, מדויקת יותר מבחינה לשונית וספרותית. גם בה יש קריאה כפולה, מעין שתי בחינות (או שני רבדים) בכתוב, אך היא סותרת מן היסוד את שיטת הביקורת.
 אם נקרא מתחילת הפרשה (ויצא יעקב...), בראשית כ"ח ז' עד סוף ההתגלות הפותחת ב-**"אני ה'"** (סוף פס' יד): "ונברכו כך כל-שפתות האדמה ובורעין", אנו מבחינים בגימט ההרעה הבוטחת, הוודאית, שמאפיינת את הביטוי "אני", ובמיוחד את "אני ה'". בלשון המקרא.

מפסוק טו — "והנה אנכי עמד" — מופיעה נימת המתח והחרדה, שמאפיינת את הביטוי "אנכי", בלשון המקרא. מכאן ואילך מתוארת ה'ראה הגדולה, הזעזוע הרגשי, שמלווים את ההתגלות, דווקא בעת, שיעקב יוצא מארץ אבותיו, בניגוד כה חריף לדבר ה' אל אברהם ויצחק.
 כמו במקומות רבים מותנהל דרשיה בין ה' לבין הנביא, כשמילת "אנכי" משמשת מילת מפתח — הפרשה הקלסית היא מעמד הסנה (שמות ג'), שיש בה כמה ביטויים שקושרים אותה לחלום יעקב, כמו קדושת ה"מקום". "אנכי" מופיע במעמד הסנה בחלקו הראשון, פעמיים בפי ה' וכנגדן פעמיים בתגובת משה — ובחלקו השני, פעמיים בפי משה וכנגדן פעמיים בדבר ה', ועוד פעם אחרונה מברעת (ד' טו): "ואנכי אהיה עספידך...". רק פעם אחת נזכר "אני" במעמד הסנה, בינימה הוודאית והבוטחת: "ואני ידעתי, כי לאיתן אתכם מלך מצרים להלך (ג' יט)."

ההבחה בין סגנון "אני" הבוטח, לבין סגנון "אנכי" הרווי ביטויים שונים של מתח וחרדה, נמצאת פריה ויעילה לאבחן את רבדי הסיפור המקראי, ואת כפל תיאורי ההתגלות, יותר מאשר האבחנה בין שם ה' לבין שם א-להים. הלוא גם תיאור ההתגלות בסנה, וגם תיאור ההתגלות של "ווארא" (שמות ו' ב-ח), מכירים את השמות השונים. בפרשת "ווארא" יש גם ביטויים מובהקים של ברית מילה (בראשית י"ז) וגם ביטויים מובהקים של ברית בין הבתרים (בראשית ט"ו), שנחשבים על ידי הביקורת כשני מקורות שונים. "אולם ההבדל הבלט בין שתי הפרשיות, הוא ההבדל בין סגנון "אנכי" (בסנה), וסגנון "אני ה'" (ב"ווארא"). יתר על-כן, רוב הלשונות השמיות משתמשות ב"אני" (=אנא/אן') (ארמית, ערבית), או ב"אנכי" (=אנכי/אנכי) (אכדית, כנענית, מואבית), ואילו לשון המקרא משתמשת גם ב"אני" וגם ב"אנכי",⁶⁰ ובגיוון משמעות: חיווי פשוט ב"אני", ומתח רב ב"אנכי". אפשר למצוא גיוון משמעות כזה גם בתוך פרשיות אחדות, וגם בפרשיות מקבילות, שמשקפות רבדים סגנוניים שונים. רבדים שונים מבחינה ספרותית בתוך יצירה אחת, הם תופעה ידועה ומוכרת, שאיננה צריכה לחובל למקורות שונים, על-פי אמות מידה ספרותיות נקיות.

נספח ב': סיפור חלום יעקב
 אין כאן המקום לגולל את ההתמודדות מול ביקורת המקרא לפרשה ולעיקריה. אף להמחשת התופעה אצבע עוד על דוגמה אחרת בתורה. בסיפור חלום יעקב, ניתן, לכאורה, לקבל על נקלה סיפור עלילה פשוט, על-ידי ניתוח למקורות (כדרך ביקורת המקרא)⁵⁸, שפירושו התנכרות לסגנון המקרא ולכוונותיו, ותוצאתו הסתככות בסתירות פנימיות מצד התוכן. המבקש שם את סיפור העלילה הפשוט יקבלנו, אם יקרא את התחלת פרשת ויצא (בראשית כ"ח י ואילך) כך: יקרא פסוקים י"ב; ידג על פסוקי ההתגלות בשם ה' — יג-טז; יקרא פסוקים יז-יט חוץ דילוג על המילים "ואולם לזו שם-העיר לראשונה", ויקרא פסוקים, כ-כב — אך למען העקביות יהיה צריך לדלג גם על כל פרטי הנר אחרי המילה "לאמר" שבפסוק כ. לרבות פסוק כא כולו, וגם י"ז החיבור של "והאבן הזאת..." (כב) — אכן, כך מלמדת אותו ביקורת המקרא שם — אלא שמתוך פסוקים כ-כב אין היא מוציאה פי אם: והיה ה' לי לא-להים, כאשר שם ה' שייך לדידה למקור אחר, המספר על הופעת ה' בחלום (ג-טז), שיש להפרידו מכאן. מה שנוחר יהיה סיפור אטיולוגי ברור, במתכונת המיתולוגיות השונות, אשר מכוון לכאן את השם כית-אל ואת חשיבותו כמקום מקודש, לרבות מנהג המעשר הקשור בפולחן המקום. אולם כבר במובט ראשון הגנו מגלים, כי כל פרטי הנר — "אסידיה א-להים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך..." (כ), מבוססים בתוכם ואפילו בלשונם ובסגנונם על הופעת ה' ועל הכטחתו — "והנה אנכי עמד ושמתוך ככל אשר-תלך..." (טו). אך אפשר, אם כך, להוציא את פסוק טו ולהשאיר את פסוק כ, רק מפני החילוף בשם ה'? בעין נוסף נמצא כי הוצאת "והיה ה' לי לא-להים", פוגעת בלשון המקרא, התובעת צורת פעל זאת דווקא אחרי משפט הנדר (אם... והיה...), אף נבין, כי גם "יזכר אשר תחילי עשו" אעשורו לך" (כב) אין לו שום משמעות בלא פרטי הנדר, "המיותרים ומעכבים", אבל הם צומחים בסופו של דבר במישורן מהכטחות ה' (ג-טז); אף כאן אחז למד, כי הוצאת נשמתו של סיפור בתורה, על ידי קיסוועו למקורות שונים, איננה עומדת בפני ביקורת לשונית סגנונית פשוטה, והיא מנוגדת לכל אינטרפרטציה רצינית, ספרותית-אמנותית ורעיונית-דתית, של פרשה בתורה.

58. ראה הערה 53 לעיל. בשנת תשנ"ט יצא בהוצאת תבונות, באלון שבות, ספרו של הרב מ' ברויאר, פרק בראשית. הרב ברויאר, כדרכו, מקבל את החלוקה הספרותית הביקורתית, אלא, שהוא מפרש אותה בדרך של אמונה. בפרשת חלום יעקב, מתאר הרב ברויאר חלום כפול (פרק כ"ז), עמ' 510-518. אחד בשם ה' ואחד בשם א-להים. פרשנות זו לא ענדה מפני א"מ ז"ל, ואינני יודע איך היה מגיב. אולם אני משער, שהיה נוחוה את הניתוח הספרותי, ונמולא גם את הפרשנות הדתית, מן הסיבות הנאות:
 1) החלום בהתגת שם א-להים (לפי פרשה ז) נשאר בגדר סיפור אטיולוגי.
 2) כל מעיניו ומטרתו של הרב ברויאר, להסביר את הכמילות של שם א-להים ושם ה', בהתעלמו מההבחה הלשונית בין שם כללי לשם פרטי. ההבחה הלשונית מוליכה למסקנות שונות, ומאפשרת פרשנות פשוטה יותר — ההתגלות בשם א-להים (הכללי) משמשת רקע מקדים (מלאכי א-להים עולים ויורדים בסולם, המרמז על בית א-להים, שמופיע "במקום הזה", באותה עתה, ומתוך זה באה ההתגלות המפורשת בשם ה', בתור שם פרטי, שמבטא קשר אישי ישיר).
 3) גם הכפילות בסיום מוסברת יפה, שכן יעקב ירא מפני דבר ה' אליו "במקום הזה" — "והנה אנכי עמד" (מגיד ואומר): "וואנכי לא ידעתי". יראה זו קשורה ביציאתו מן "המקום הזה" אל ארצות גבר. אבל יעקב ירא גם מפני "המקום הזה", שבו מתגלים "מלאכי א-להים" ונפתח אליו שער השמים. שני אלה יתלכזו מחדש, רק אם יחזור בשלום אל "המקום הזה".

ד"ר חבור שתי הבריתות לאחת - ביציאת מצרים
האגודה הארץ-ישראלית
בני ברק

מתוך מטבעות הלשון המפורשים בכתוב ברור לגמרי שהפרשה מתייחסת כאן לברית מילה מצד אחד, ולברית בין הבתרים מצד שני. "ברית" אשר "הקמת" שבתחילת הדברים היא בוודאי ברית מילה, ואילו "ברית" אשר "אוכרי" (בפסוק הבא) היא בוודאי ברית בין הבתרים, שעיקרה יציאת מצרים וירשת הארץ - ואותה יש לזכור לקראת יציאת מצרים. הביטוי "וארא" אל האבות "באל שדי" מתייחס ללא ספק לברית מילה, וכך גם "ארץ כנען" ו"ארץ מנריהם". לעומת זה "אני ה'", "הארץ", "מורשה", ו"הוצאה מעברות" הם הביטויים המובהקים של ברית בין הבתרים.

באותו האופן, הביטוי "והייתי לכם לאלהים" הוא ביטוי מובהק של ברית מילה ("להיות לך לאלהים ולזרעך אחרך" [י"ז, ז]). ואילו הביטוי "אני ה'" הוא הביטוי המובהק של ברית בין הבתרים. בפרשת וארא מצטרפים שני הביטויים הללו לביטוי אחד: "וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים".²⁸ צידוף זה, הוא הנותן לנו את פירושה המדויק של יציאת מצרים, כברית אחת אשר כוללת בתוכה את שתי הבריתות: היא ממשיכה את ברית המילה שהוקמה כבר עם האבות, ומקימה את ברית בין הבתרים, שהגיע זמנה עכשיו לסוף ארבע מאות שנה, למען יראו ויאמינו וידעו ישראל, ולמען ידעו מצרים, "כי אני ה'". נאמן בקיום הברית.

הביטוי "אני ה' אלהיכם", שמופיע כאן בפעם הראשונה בתורה, מכבא תמיד את יציאת מצרים כתופעה ייחודית. כך, למשל, בפסוק החותם את קריאת שמע':

אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם (במדבר ט"ז, מא).

חיבור שתי הבריתות, על כל משמעויותיו, מסביר את הביטוי המיוחד הזה, ואת הקשרו ומובנו בכל מקום בתורה.²⁹

28. הידיעה, שבה מדובר כאן (בביטוי "שמע" ה' לא נודעת להם) אינה מידע מסוים, אלא כפירושה המקראי של מילה זו - קשר עמוק. הכרתי וחוויתי גם יחד, הנוגד מתוך מפגש בין שניים אשר נועדו יחדיו עד אשר ידעו זה את זה, ונודעו זה לזה.
29. למשל, זהו נפתח הכרחי להבנת המבנה והמשמעות של פרק המצוות והקדושה בויקרא י"ט, על ידי ההבחנה בין הסיימת "אני ה'", שמבטאת את השגתה ה' כנוכחות תמידית, לבין "אני ה' אלהיכם", כביטוי שמבסס את החיוב על יציאת מצרים: "וכי יגור אתך גר בארצכם לא תנו אותו. כאורח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבתם לו כמון כי גרים הייתם בארץ מצרים אני ה' אלהיכם... מאוני צדק אבני צדק איתם צדק והיו צדק יהיה לכם אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים. ושפרתם את כל חקתי ואת כל נשפטי ועשיתם אתם אתם אתם אני ה'". וויקרא י"ט, לג-לד.

מכאן לפרשה קטנה, שפרשיות רבות ומרכזיות בתורה תלויות בה, שנחלי דיו כבר נשפכו כדי לפענחה, ועדיין היד נטויה - פתיחת פרשת וארא. מתוך הבנת שתי הבריתות לאברהם בספר בראשית, המנוגדות כל כך במשמעותן, תפרש הפרשה בקלות רבה, כאופן שיוכיח כיסודו את צדקת פירוש רש"י לפרשה, אף כי בהבדל חשוב. להלן מובאת הפרשה כולה, תוך הבחנה בין הביטויים האופייניים לברית המילה, לבין הביטויים האופייניים לברית בין הבתרים:

ביטוי ברית מילה
וידבר אלהים אל משה
וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב כאל שדי
ושמי ה' לא נודעת להם

וגם הקמתו את בריתי אתם
לחת להם את ארץ כנען
את ארץ מגריתם אשר גורו בה.

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל.
אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את בריתי.
לכן אמר לבני ישראל אני ה'
והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים
והצאתי אתכם מעבדכם.
וגאלתי אתכם בנודע נטויה ובשפטים גדלים.

וידעתם כי אני ה' אלהיכם
והבאתי אתכם אל הארץ
אשר נשאתי את ידי
לחת אתה לאברהם ליצחק וליעקב
ונתתי אתה לכם מורשה אני ה'.

שמות ו', כ-כח.)

(84-85)

חטא המרגלים (פרקים ו"ג - ו"ד)

ד"ר ר"ח פ"א

שאלה: מהו חטא המרגלים? מהו חטא המרגלים? מהו חטא המרגלים?
 תשובה: חטא המרגלים הוא חטא של ריגול ופחדנות, שבו עשרת המרגלים הלכו בראשית בני ישראל ודיווחו לפרעה על חולשת בני ישראל ופחדנותם, בניגוד למה שאלוהים דרש מהם.

א ותשא כל העדה ויתנו את מקלם, ויבכו העם בפליה הרהב.
 ב וילינו על משה ועל אהרן כל בני ישראל, ויאמרו אליהם כל העדה:
 לו מתנו בדרך מצרים או במדבר הזה לו מתנו!
 ג ולמה ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת לנפל בדרך?
 ד גשינו ונפטנו יחינו לבו, הלוא טוב לנו שוב מצרימה.
 ה ויאמרו איש אל אחיו: נתנה ראש ונשובה מצרימה.

ו יפיל משה ואהרן על פניהם לפני כל קהל עדת בני ישראל.
 ז ויהושע בן נון וכלב בן יפונה מן היתרים את הארץ קדמו בגדיהם.
 ח ויאמרו אל כל עדת בני ישראל לאמר:
 ה'ארץ אשר עברנו בה לחזור אליה טובה מאד מאד מאד מאד.
 ט אם תפח בנו ה' ונהביא אותנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו
 ארץ אשר הוא זבת חלב ודבש.
 י אך בה' אל תמרדו, ואותם אל תיראו את עם הארץ
 כי יחמנו הם, כי ע'למם מעליהם וה' אתנו אל תיראם.
 יא ויאמרו כל העדה ליהושע בן נון וכלב בן יפונה:
 ובכדו ה' נראה באהל מועד אל כל בני ישראל.

יב ויחזר ה' אל משה ואל אהרן לאמר.
 יג עד מתי לענדה תרעוה הזאת אשר המה עלינו...
 יד כח אשר אלקים: מי אני ואם ה' אם לא פאשר צדקתם פאזינו פו אעשה לכם.
 טו כט במדבר הזה יפלו פקדונכם וכל פקדונכם לכל מספרכם...
 לו אם אתם תבאו אל הארץ אשר נשאתי את ידי לשפון אתכם בה:

יז **פי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון**
 לא וטרפכם אשר אמרתם לכם יהיה ותייח ותביאתי אתכם...
 לב ופקדונכם אתם יפלו במדבר הזה...
 לג וביניכם יהיו רעים במדבר ארבעים שנה...
 לד במספר הימים אשר פורסם את הארץ ארבעים יום...
 לה אני ה' דברתי, אם לא זאת אעשה לכל העדה...
 לו והאנשים אשר שלח משה לחזור את הארץ...
 לז ויקטנו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה במדבר לפני ה'.

יח **ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים הנהם**
 היתלכם לחזר את הארץ.

יט וישנו אתם דבר ואת כל העדה, וידאום את פרי הארץ.
 כ ויטמרו לו ויאמרו, פאנו אל הארץ אשר שלחננו,
 וזם זבת חלב ודבש היא, וזה פריה.

כא אפס כי עו העם הישב בארץ,
 והערים גדורות חומות מאד,
 וזם ילדי הענק ראינו שם.

כב עמלק יושב בארץ הנגב... והעמורי יושב ברי,
 והקנזי יושב על הים ועל יד הירדן.
 כג ויהם כלב את העם אל משה, ויאמר:
 עלה נלחמה וירשנו אותה, כי יכול נחבל לה.

כד והאנשים אשר עלו עמו אמרו:
 לא נכל נלחמה אל העם, כי חזק הוא ממנו.
 כה ויצאו דבת הארץ אשר חזרו אותה אל בני ישראל לאמר:
 הארץ אשר עברנו בה לחזור אליה, ארץ אכלת יושביה היא,
 וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי ממות.

כז ושם ראינו את הנמלים בני ענק מן הנמלים,
 ונחיי מעינינו פקודים וכו' היינו פלועינינו.

כח ויאמר ה' אל משה עד אנה יראצני העם הזה...
 כי אכזנו בדרך ואנא וארשנו ואעשה אנך לנו גדול ויצאום ממנו.
 כ"י ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים...
תפילת משה
 ויאמר ה' סלחתי כדברך.

כ"ב ואולם מי אני, וימלא כבוד ה' את כל הארץ.
 כ"ג כי כל **האנשים** ידו אים את פדיו ואזי אותי...
 כ"ד אם ייראו את הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל מוצאי לא יהוה.

כ"ה **והעמלקי והפלעוני יושב בעמק**
 מקור פנה יפועו לכם המדבר ידו ים ים יחיה.

כ"ו והעמלקי והפלעוני יושב בעמק.
 כ"ז **ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו ושמלא אהרי,**
 ויבואו איתו אל משה ואל אהרן ברא עיניהם וישאו ידיהם.

כ"ח וישלח אתם משה לחזור את ארץ פלעון, ויאמר אליהם:
 עליו זה פלעון ואלעיתם אותו.

כ"ט וראיתם את יהואר מה יהוא,
 ואת העמלקים הישב עליה,
 החזק הוא הרפה,
 העמט הוא אבי רב.

ל"א ומה הארץ אשר יהוה יושב בה
 הטובה הוא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?

ל"ב ומה הארץ אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?

ל"ג ומה הארץ אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?

ל"ד ומה הארץ אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?

ל"ה ומה הארץ אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?

ל"ו ומה הארץ אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?

ל"ז ומה הארץ אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?

ל"ח ומה הארץ אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?

ל"ט ומה הארץ אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?

מ"א ומה הארץ אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?
 הארץ הערים אשר יהוה יושב בה
 הטובה היא או הרעה?

נעמוד בדברנו על כמה נקודות העולות מן המבנה המוצע ומן ההשוואות המתבקשות ממנו.

ההוראות של משה

במרכז ההוראות שונות משה למרגלים עומד ענין הארץ, שהדברים המתייחסים אליה נכתבו בצבע אדום (המילים ארץ/הארץ מוכרות בתחילת הפרשה 7 פעמים). בין ההוראות בענין הארץ ישנו גם הוראות בענין העם (הדברים המתייחסים אליו נכתבו בצבע כחול), אך הן מצומצמות ו"עטופות" בהוראות בענין הארץ. משה נמוג מלחזור על המילה "העם" ומשתמש בכינוי "הוא" כמו כן, ההוראות בענין הארץ מפורטות יותר ומלוות בבקשה להביא מפרי הארץ. ייתכן, שההוראה של משה על הארץ למונע את הנמלה שטומנת בחובה שליחת המרגלים, ומשה ניסה למונע את הסכנה על ידי ההוראות, שנתן לאנשים שיצאו אל הארץ. יש לזכור, שהמטרה של המרגלים לא הייתה צבאית (הרכב המשלוח וגודלה יזיכוהו), ואכן בפירוטנו אין האנשים מוכונים מרגלים אלא תיירים. משה רצה, שהאנשים שיחזרו מן המסע, יספרו על טובה של הארץ. ענין העם לא עמד על הפרק, שהרי ה' הנטיח להוריש את יושבי הארץ מפני ישראל.

הדיווח של המרגלים

בדיווח הראשון של המרגלים התרחב הדיווח על העם לעומת הדיווח על הארץ, שמופיע בקיצור וביבוש. המרגלים ריכזו את הדיווח הקצר על הארץ בראשית דבריהם, כדי שהדיווח המפורט והצעיר על העם ועל חזקו יותיר את רישומו על העם. בנוסף לזאת, פתחו המרגלים את הדיווח בענין העם במילה "אפס", שבאה להדגיש, שהדברים הבאים מבטלים את חשיבותם של הדברים הראשונים בענין טובה של הארץ. כלב חש בשינוי הזה וניסה להטות את הכף אל הארץ והאפשרות לעלות אליה, אך בתגובה לדבריו חזרו המרגלים על דבריהם, והפעם בצורה יותר נוקבת ומפורשת: אם

בתחילת דבריהם הם הצניעו את טוב הארץ אך לא התכחשו אליו, עתה הם הוציאו דיבת הארץ, ואמרו דברים בגנותה; אם בתחילת דבריהם הם הדגישו את חזקו של העם היושב בארץ, אך נמוגו מלומר בפירושו את המסקנה שנובעת מכך, עתה הם אמרו את מסקנתם בפירושו וללא מורא: "לא נוכל לעלות אל העם".

התגובה של העם

מששמע העם את הדיווח של המרגלים, הוא חסיק מסקנה מעשית: אם אי אפשר לכבוש את הארץ ולעלות אל העם - יש לשוב אל ארץ מצרים. בשלושת הפסוקים בהם נאמרת תלונתם (י"ד ב-ד) מופיעה מצרים 3 פעמים, והיא מצטיירת כמקום אליו כדאי לשוב. הם מתעלמים מן העם היושב בארץ מצרים ומן העבר של העם הזה בכל הקשר אל בני ישראל. כששמעו משה ואהרן את הדברים - נפלו על פניהם, ויהושע וכלב הם שהגיבו לדברי העם. בתגובתם מילאו יהושע וכלב את רצונו המקורי של משה, וחשפו את השב האמוני שהתגלה בדברי המרגלים ובתגובת העם, אך ללא הועיל: "ויאמרו כל העדה לרגם אתם באבנים".

בתגובת העם ניתן להבחין בארבעה שלבים: הראשון והשלישי הם בינים לבין עצמם, השני והרביעי הם בינים לבין משה ואהרן. בכל צמד ניתן להבחין בהסלמה:

תגובה בינים לבין עצמם	תגובה כלפי משה ואהרן
1. "ויגבזו העם." (י"ד א)	2. "ימלנו על-משה ועל-אהרן כל בני ישראל." (י"ד ב)
3. "ויאמרו איש אל-אחיו נתנה ראש ונשבנה מצרים." (י"ד ז)	4. "ויאמרו כל-העדה לרגם אתם באבנים." (י"ד ח)

תגובות ה'

שתי התגובות של ה' מופיעות בראף בסוף הסיפור: הראשונה מהווה תגובה לדיווח של המרגלים, והשנייה מהווה תגובה לתלונת העם.

בתגובה הראשונה - שני שלבים, כשבתוך - תפלתו של משה. השלב הראשון מתייחס אל "העם הזה" (יא) במית המרגלים שלוחיו (ואולי, על פי ספר דברים, גם מבצעי בקשתו), והעונש הצפוי הוא גדול: "אכנו בדבר ואורישנו". משה בתפלתו הצליח להעביר את העונש מן העם כולו אל ה"אנשים", אל המרגלים (כפי שעשה בפרשת קרח), וכלפי העם כולו נאמר: "סלחתי כדברך". לאחר שאמר ה' את העונש הצפוי ל"אנשים", ישנו שתי חוספות: א. כלב (יהושע לא נזכר, שהרי הוא לא דיבר) ייצל מן העונש שצפוי למרגלים (כד); ב. העם צריך לפנות אל המדבר ולא להמשיך בהליכה אל הארץ (כה).

לא נזכרו בתגובה זו גזרת 40 השנים במדבר, ולא העובדה שכל הדור ימות במדבר, והעונש לא להיכנס לארץ נאמר למרגלים בלבד.

התגובה השנייה מתייחסת ל"עדה הרעה" כולה, ומשה נצטווה: "אמר אליהם". הפעם אין למשה פתחון פה, שכן שמענו: "ויאמרו כל העדה לרגם אותם באבנים". עתה, משחטאה העדה כולה, נאמרה הגזרה על כל העם, וכולם צפויים למות במדבר, מלבד יהושע וכלב, שהתנדו לדעת העם.

סדר המצוות בפרשת קדשים (ויקרא י"ט) - דברים יואל - טו

(א-ב) וידבר ה' אל משה לאמר:
דבר אל כל עדת בני ישראל
ואמרת אליהם-

1. (ב) קדשים תהיו
כי קדוש
אני ה' א-להיכם:
1. (יא-יב) לא תגנבו
ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו:
ולא תשבעו בשמי לשקר
וחללת את שם א-להיך אני ה':

2. (ג) איש אמו ואביו תיראו
ואת שבתתי תשמרו
אני ה' א-להיכם:
2. (יג-יד) לא תעשק את רעך
ולא תגזל
לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר:
לא תקלל הרש
ולפני עור לא תתן מכשל
ויראת מא-להיך אני ה':

3. (ד) אל תפנו אל האילים
ואלהי מסכה לא תעשו לכם
אני ה' א-להיכם:
3. (טו-טז) לא תעשו עול במשפט
לא תשא פני דל
ולא תהדר פני גדול
בצדק תשפט עמיתך:
לא תלך רכיל בעמך
לא תעמד על דם רעך
אני ה':

הלכות
זבח ושלמים
ואכילתו.
(ה-ח)

4. (טז-יז) ובקצרכם את קציר ארצכם
לא תכלה פאת שדך לקצר
ולקט קצירך לא תלקט:
וכרמך לא תעולל
ופרט כרמך לא תלקט
לעני ולגר תעזב אתם
אני ה' א-להיכם:
4. (יז-יח) לא תשנא את אהיך בלבבך
הוכח תוכיח את עמיתך
ולא תשא עליו חטא:
לא תקם ולא תטר את בני עמך
ואהבת לרעך כמוך
אני ה':

אשם-
חוקות כלאיים
ושפחה חרופה
(יט-כד)

5. (כג-כה) וכי תבאו אל הארץ

ונטעתם כל עץ מאכל

וערלתם ערלתו את פריו

שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל:

ובשנה הרביעת יהיה כל פריו

קדש הלולים לה':

ובשנה החמישת תאכלו את פריו

להוסיף לכם תבואתו

אני ה' א-להיכם:

5. (כו-כח)

לא תאכלו על הדם

לא תנחשו ולא תעוננו:

לא תקפו פאת ראשכם

ולא תשחית את פאת זקנך:

ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם

וכתבת קעקע לא תתנו בכם

אני ה':

6. (כט-ל)

אל תחלל את בתך להזנותה

ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה:

את שבתתי תשמרו

ומקדשי תיראו

אני ה':

6. (לא)

אל תפנו אל האבת ואל הידענים

אל תבקשו לטמאה בהם

אני ה' א-להיכם:

7. (לב)

מפני שיבה תקום

והדרת פני זקן

ויראת מא-להיך אני ה':

7. (לג-לד)

וכי יגור אתך גר בארצכם

לא תונו אתו:

כאזרח מכם יהיה לכם

הגר הגר אתכם

ואהבת לו כמוך

כי גרים הייתם בארץ מצרים

אני ה' א-להיכם:

8. (לה-לו)

לא תעשו עול במשפט

במדה במשקל ובמשורה:

מאזני צדק אבני צדק

איפת צדק והין צדק יהיה לכם

אני ה' א-להיכם

אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים:

8. (לז)

ושמרתם את כל חקתי

ואת כל משפטי

ועשיתם אתם

אני ה':

רש"י

(ב) דבר אל כל עדת בני ישראל - מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל, מפני שרוב גופי תורה תלויין

בה:

הזקוני

(ב) מלמד שפרשה זו נאמרה בכינוס, ולמה, לפי שכל הדברות כקלות בה. כאן: אנכי (שמות כ ב)

וכאן: אני ה' א-להיכם. כאן: לא יהיה לך (שמות שם), וכאן: אל תפנו אל האלילים (להלן ד). כאן:

לא תשא (שמות) וכאן: לא תשבעו בשמי (יב). כאן: זכור, וכאן: את שבתותי תשמורו (ל). כאן:

כבד את אביך ואת אמך, וכאן: איש אמו ואביו תיראו (ג). כאן: לא תרצח, וכאן: לא תעמוד על דם

רעך (טז). כאן: לא תנאף, וכאן: מות יומת הנואף והנואפת (כ י). כאן: לא תגנוב, וכאן: לא תגנובו

(יא). כאן: לא תענה ברעך, וכאן: לא תלך רכיל בעמך (טז). כאן: לא תחמוד, וכאן: לא תעשוק

(יה). ונכמכה פרשה זו לפרשת עריות שלא יהיו סבורין שבשביל שמירת עריות בלבד יעמדו

בארץ, כי גם יש מצוות אחרות שעליהם להתקיים בארץ.